

BULLETIN

van de Historische Kring

HET LAND VAN HERLE

OPGERICHT 4 APRIL 1945

Twee-maandelijks tijdschrift ter versterking van het contact tussen de historische beoefenaars en historie-belangstellenden, wonende in het oude Heerleener land.

Limburgs historische monumenten

in het brandpunt der belangstelling
van buitenlandse wetenschapsmensen

IN het kader van het sinds 1949 jaarlijks gehouden wordende internationale congres voor de bestudering van de kunst en de cultuur van de vroege middeleeuwen, werd op 8 en 9 September door ruim 120 deelnemers uit twaalf verschillende landen (Oostenrijk, Zwitserland, Italië, Joegoslavië, Spanje, Duitsland, Frankrijk, België, Nederland, Amerika, Zweden, Denemarken) een bezoek gebracht van twee dagen aan Limburg en Nijmegen.

De congressisten, onder wie zich de meest vooraanstaande geleerden op dit gebied bevonden, hebben uitvoerig kennis genomen van de voor dat doel speciaal ontgraven thermen te Heerlen, alsmede van de Romeinse collecties die in het Heerlense Museum aanwezig zijn. Aan het bezoek aan de thermen ging een uitermate zorgvuldig voorbereide inleiding vooraf, gehouden door de archivaris van Heerlen, de Heer Drs van Hommerich. Na deze oriënterende bespreking zijn opnieuw onder leiding van de gemeente-archivaris de diverse problemen welke verband houden met de Heerlense thermen in loco besproken. Er valt niet aan te twifelen, dat de bezoekers, die door hun talrijke reizen in diverse landen op de hoogte zijn van hetgeen er op dit gebied in de wereld te zien is, zeer onder de indruk waren van dit zo uiterst belangrijk monument in Nederland. Het was zeer verheugend, dat ook talrijke vooraanstaande personen uit de Nederlandse kunst-historische en Archaeologische wereld voor deze gelegenheid naar Heerlen gekomen waren om aan de besprekingen deel te nemen. Na een hogelijk gewaardeerde ontvangst door Burgemeester van Grunsven ten stadhuize, waar de Heer E. Fels, archivaris te Parijs, de dank van het congres vertolkte, heeft het gezelschap zich naar Valkenburg begeven waar door het gemeentebestuur gelegenheid werd geboden de gemeentegrot te bezichtigen. Dit bezoek stond in verband met de vraag, waar men in de romeinse tijd en de middeleeuwen de voor de bouwwerken gebezigde mergelstenen heeft gedolven.

Na een eveneens zeer hartelijke ontvangst door de burgemeester van Maastricht en het gebruiken van de lunch in het stadhuis, werd het gezelschap in de gelegenheid gesteld onder leiding van verschillende personen de diverse monumenten van Maastricht te bezichtigen.

Des avonds werden de congressisten ontvangen door het Bestuur van het Limburgs Oudheidkundig Genootschap, terwijl tevens een lezing over de betekenis van Bonifatius voor Nederland gehouden werd door Prof. Schieffer uit Bonn.

Op de tweede dag heeft het gezelschap de kerk van Susteren bezocht, waar sommigen uitvoerig kennis namen van de architectuur, anderen zich verdiepten in de bekende vroeg middeleeuwse zilveren platen en in het unieke handschrift. Voor dit handschrift was speciaal aanwezig de nederlandse expert op dit gebied, Dr Lieftinck van de Universiteitsbibliotheek te Leiden.

Te Nijmegen heeft het gezelschap na eveneens op zeer hartelijke wijze ontvangen te zijn door de Burgemeester van de stad en het gebruik van de lunch in het stadhuis, bezoeken gebracht aan diverse musea, het Valkhof en in het bijzonder aan de Romeinse tempels te Elst, welke onder de thans gerestaureerd zijnde kerk aldaar te zien zijn.

In hotel Pays-Bas te Nijmegen werden in de namiddag nog lezingen gehouden door Prof. D'Abadal uit Barcelona en Prof. Cecchelli uit Rome.

Op de terugreis heeft het grootste deel van het congres nog een bezoek gebracht aan Rolduc. Wegens tijdgebrek was het niet meer mogelijk de romeinse villa te Kerkrade te bezichtigen.

Amersfoort, 28 Sept. 1954.

Dr P. GLAZEMA,

*Directeur van de Rijksdienst voor
het oudheidkundig bodemonderzoek.*

Wat betekent het woord „Coriovallum”?

IN afwijking op de gangbare woordkundige verklaring van „Coriovallum” in de betekenis van „omwalling, omheinde ruimte van de heer” zoals door meerdere schrijvers ⁽¹⁾ is betoogd, komt prof. dr. Reiner Müller te Keulen met een nieuw gezichtspunt naar voren. Hij stelt n.l., dat „corio” afgeleid kan worden van het Latijnse

(1) *H. Hardenberg* : De Landgraaf in de Heerler heide. Leiden, 1946. Overdruk tijdschr. Kon. Ned. Aardr. Genootsch. Dl. LXIII, 6; blz. 750.
W. Roukens : Limburgse toponymie II, Maasgouw 1942, nr 5.
P. Peters : Mijnennummer. Jubileumuitgave 1936, blz. 27.
J. Gorris : Publications, 1924, blz. 156.
J. Jongeneel : Vormenleer dorpspraak van Heerle, 1884, blz. VII—IX.
J. Habets : Publications, 1870, blz. 384.

coruim, hetgeen betekent : klei, potaarde. Wanneer Vitruvius, de bekende romeinse bouwkundige, de vervaardiging van de wandverwarmingsbuisjes behandelt, zegt hij, dat deze „tubuli” gemaakt moeten worden „crasso corio” d.i. van vette klei. Brengen we nu de betekenis van corio in de zin van „vette klei” in verband met de talrijke pottenbakkers-bedrijfjes, die in romeins Heerlen zijn aangetroffen, zo komen we tot een geheel nieuwe woordverklaring van Coriovallum n.l. een met wallen omgeven plaats in de buurt van goede, vette klei. Prof. Müller trekt een parallel met „Arenatium”, hetgeen een mansio was „in de buurt van zandbergen”.

L. VAN HOMMERICH

Limburgse Geschiedschrijvers

IV JOSEPH HABETS.

HET mag opvallend heten dat de vierde Limburgse geschiedschrijver, over wie wij thans gaan spreken, de derde is in de rij die priester was en die geboren is in de streek, welke de Historische Kring van Heerlen omvat. Joannes Joseph Habets immers werd te Oirsbeek geboren op 27 November 1829 als zoon van de hoofdonderwijzer aldaar. Onder zijn verwanten vinden wij Christiaan Quix en Egidius Slanghen. De historische smaak zat blijkbaar in de familie. Na de lagere school in zijn geboortedorp, bezocht hij het seminarie van Rolduc, waar hij zijn gymnasiale studies maakte alsook de filosofie. De theologie studeerde hij in Roermond en in 1856 werd hij daar priester gewijd. Achtereenvolgens was hij daarna kapelaan te Hunsel, Bunde, Berg-en-Terblijt. In 1878 werd hij benoemd tot pastoor van Oud-Vroenhoven. Dit is hij slechts vier jaren geweest, want door zijn grote activiteit op het gebied der historie was de aandacht op hem gevestigd en in 1881 volgde zijn benoeming tot Rijksarchivaris in de provincie Limburg, als opvolger van Mr G. D. Franquinet. Men stelle zich dat voor : in die dagen een priester op een dergelijke post. Het bewijst welke plaats hij toen reeds in de studie der provinciale historie innam.

Tot aan zijn dood is Habets archivaris gebleven. In zijn laatste jaren leed hij aan een hartkwaal, waaraan hij op 22 Juni 1893 bezweek. Hij werd in Oirsbeek begraven. Tijdens zijn leven was hij lid of erelid van meer dan dertig wetenschappelijke verenigingen in Nederland. Zijn naaste medewerker A. J. Flament heeft een necrologie aan hem gewijd in de *Publications* (XXX, 1893) die ook elders verschenen is. Toen op 27 November 1929 het Historisch Genootschap het eeuwfeest van Habets' geboorte herdacht, heeft de toenmalige voorzitter pater P. Albers een rede uitgesproken, die men eveneens in de *Publications*

vindt (LXVI, 1930). Ook in het gedenkboek *In vrijheid herboren*, uitgegeven bij gelegenheid van het eeuwfeest der herstelde hiërarchie, zijn waarderende woorden aan hem gewijd (p. 287/8).

Wie zich met de kerkelijke of profane geschiedenis van ons gewest bezighoudt, zal steeds op de een of andere wijze met publicaties van Habets in aanraking komen, en daarmee wordt wel het best aangetoond welk een grote en vooraanstaande rol hij vervuld heeft.

Habets heeft nooit enige wetenschappelijke opleiding genoten en dit ziet men soms duidelijk aan zijn werk. Hij bezat echter in grote mate, wat een Leuvens professor genoemd heeft „le flair intelligent du chercheur, qualité essentielle de l'historien”. Vanaf zijn seminarie-tijd hield hij een historisch dagboek bij, een gewoonte die hij tot aan zijn dood heeft volgehouden. In diezelfde jaren reeds begon hij met het publiceren van historische studies, en ook hiermee is hij tot zijn laatste dagen voortgegaan. Als kapelaan begon hij met opgravingen, vooral in Zuid-Limburg. Voor ons zijn te noemen die van Voerendaal en Hoensbroek in de jaren tachtig. Sindsdien was het voor hem zeker dat Coriovallum nergens anders dan in Heerlen gezocht moest worden. Toen in 1863 de *Société d'archéologie* werd opgericht, werd Habets, die hierin zijn aandeel had, tot vice-president gekozen. Twee jaar later werd de vereniging omgezet in de *Société Historique et Archéologique* en toen werd Habets president. Het jaarboek van deze vereniging, de *Publications*, was sindsdien het voornaamste orgaan waarin Habets zijn vele artikelen publiceerde over Limburgse geschiedenis in de meest wijde zin van het woord. Het is zelfs niet te veel beweerd, als men zegt, dat hij het jaarboek grotendeels vulde. Het is een ware goudmijn geworden, onmisbaar voor de historici van Limburg. Het kan de vergelijking met andere Nederlandse regionale tijdschriften van dien aard glansrijk doorstaan.

Door zijn vele en veelzijdige studies en speurtochten had Habets een grondige kennis gekregen van de geschiedenis van Limburg, die nochtans zo gecompliceerd is, wegens het volslagen gemis aan samenhang tussen de diverse gebieden in het verleden. Daarbij kende hij de provincie van buiten. Hij had er talrijke relaties, en niet minder buiten haar grenzen bij vele adellijke families die vroeger op het gebied der huidige provincie gevestigd waren. Toen dan ook in 1881 het ambt van Rijksarchivaris in de provincie vrijkwam, werd het hem aangeboden. Het strekt de toenmalige bisschop Mgr Paredis tot eer, dat hij zijn pastoor voor dat doel heeft afgestaan. Hij kon trouwens weten hoe geschikt Habets voor het werk was en hoezeer het hem beviel. Voordien immers had de onvermoeibare werker reeds het archief van het bisdom geordend. Hierin had hij de materie gevonden voor zijn *Geschiedenis van het bisdom*, waarvan in 1875 het eerste deel verschenen was.

Met grote voortvarendheid is de nieuwe archivaris aan het werk getogen. Na twee jaar was het aanwezige geordend en toen begon hij een

grootscheepse opsporing van archiefstukken in en buiten de provincie, in kastelen, op gemeentehuizen en pastorieën en bij particulieren; in Keulen, Aken, Düsseldorf, Essen, Luik, Hasselt, Mechelen, Brussel en zelfs Parijs. Flament verhaalt ons dat het bezit van het Rijksarchief uitgroeide van zeven tot zeventig kasten.

Gedurende twaalf jaren was Habets de grote stuwcr in de provincie, door de leiding van het Genootschap, door de redactie van de *Publications*, door de persoonlijke en directe hulp niet het minst, aan allen die tot hem kwamen als tot de vraagbaak bij uitstek.

De publicaties van Jos. Habets kan men in drie groepen indelen, de zelfstandig verschenen werken, de artikelen in de *Publications*, en de elders verschenen studies of mededelingen.

Het grootste werk is de *Geschiedenis van het bisdom Roermond en van de bisdommen die het in deze gewesten zijn voorafgegaan*. Roermond, 3 delen, 1875, 1891 en 1892. De schrijver is dit werk begonnen op verzoek van zijn bisschop. In de beide Brabantse bisdommen was namelijk voordien een uitgebreide geschiedenis verschenen. Mgr Paredis wenste nu voor Roermond iets dergelijks. De grote moeilijkheid was echter, dat hier nog geen voorbereidende werkzaamheden verricht waren en dat de situatie nogal ingewikkeld was, daar er in het verleden verschillende bisdommen geweest waren. Habets heeft dit wel begrepen en daarom gaf hij eerst vele afzonderlijk studies uit, alvorens het tweede deel te doen verschijnen, zestien jaar later. Het eerste deel bevat de geschiedenis van het bisdom Tongeren-Maastricht-Luik tot aan de Franse Revolutie en een schets over het aartsbisdom Keulen. In dit deel prijst men bijzonder zijn overzicht over de politieke verdeling van Limburg. Het tweede en derde deel behandelen het oude bisdom Roermond van 1559 tot 1801. Het vierde deel behandelt de laatste eeuw. Het is slechts gedeeltelijk van Habets; de rest is uitgegeven door Dr W. Goossens, een van zijn latere opvolgers in de functie van Rijksarchivaris. Men kan dit werk niet als een roman lezen; het is veeleer een verzameling van studies, waarin talrijke bronnen gegeven worden of verwerkt zijn.

Een ander groot werk van de archivaris is zijn tweedelige uitgave *De archieven van het kapittel der hoogadellijke Rijksabdij Thorn*, z.p. 1889 en 1899. Het tweede deel heeft hij niet meer in druk gezien. Het is verzorgd door A. J. Flament.

De tweede serie publicaties, die in de *Publications*, zijn zo talrijk dat de titels in het *Register* van Dr. A. Kessen (Maastricht 1940) zes volle pagina's in octavo beslaan. Wij kunnen slechts een greep doen uit de voornaamste bijdragen, over de Bollandist Henschenius, het klooster Sint Gerlach, de abdij Susteren, de Loonse lenen in het tegenwoordig Limburg, de heerlijkheden Borgharen en Nuth, over Egidius Slanghen, de proostdij Meerssen, Rimbürg. Het romeinse verleden van Heerlen heeft zijn bijzondere aandacht gehad.

De volledige lijst van publicaties die elders verschenen zijn, vindt men

toegevoegd aan de necrologie van A. J. Flament (*Publications XXX*, 11-14). Zij zijn verspreid over veertien organen in Nederland en België. Voor Heerlen kan men hieruit noemen *Notice archéologique sur un cachet d'oculiste Romain, trouvé à Heerlen (1867)*, in Bulletin de la Commission Royale d'art et d'archéologie, Bruxelles, 1867; en *L'historien Ammien Marcellin et la station Romaine de Coriovallum*, in *Etudes archéologiques . . .* Dr Leemans, Leyde 1888.

Vaals, Benedictusberg.

C. Damen, O.S.B.

Een conflict in de Staten van Oostenrijks Valkenburg

EEN veel verbreide mening is, dat vóór de Franse Revolutie de regeringen absolute macht bezaten, zodat de onderdanen overgeleverd waren aan de willekeur der ambtenaren en autoriteiten. Dit is evenwel niet zo. In de eerste plaats hadden gewesten, heerlijkheden en gemeenten volledig zelfbestuur, zodat de uitvoering van wetten en verordeningen en het stellen van andere bestuurshandelingen in handen lag van gewestelijke en plaatselijke autoriteiten. Daarnaast hadden de regeringen zich te houden aan de „rechten en costuymen (gewoonten)”, die de inrichting van het bestuur regelden. Dit was ook het geval in het Land van Valkenburg waar de „rechten en costuymen” in 1570 schriftelijk waren vastgelegd door een commissie uit de Statenvergadering. Deze waren gebaseerd op de toestand, zoals die zich op het einde van de Middeleeuwen in West-Europa ontwikkeld had, en in wezen een verdrag tussen vorst en volk inhielden, al was het de vorst, die bij wijze van gunst (of gedwongen) aan zijn onderdanen bepaalde rechten toekende. Een dergelijk verdrag was de Joyeuse Entrée van Brabant, een omschrijving van de rechten der onderdanen, in het jaar 1356 door de laatste hertogin Johanna en haar gemaal Wenceslaus van Luxemburg uitgevaardigd voor al haar landen, waartoe ook de landen van Overmaze behoorden. Ze gold dus ook voor het land van Valkenburg.

De inrichting van het bestuur en de bevoegdheden der verschillende instanties waren nauwkeurig omschreven. Het bestuursapparaat van het land van Valkenburg was overigens zeer eenvoudig. Het bestond uit de drossaard, de voogd en de stadhouder der lenen als vertegenwoordiger van de vorst en de Staten- of Standenvergadering als vertegenwoordiging van het volk. De Staten hadden tot hun dienst twee ambtenaren, de griffier en de landsontvanger, die door hen benoemd werden.

Door de Tachtigjarige oorlog, die met zijn nasleep voor onze streken

pas eindigde met het verdrag van Partage in 1661, werd het land van Valkenburg verdeeld. Het grootste deel, omvattende het gebied tussen Heerlen en Maastricht (Heerlen inbegrepen) kwam aan de Republiek der Verenigde Nederlanden, de rest, de dorpen gelegen tussen Heerlen en Sittard, alsmede de heerlijkheden Schaesberg, Oud-Valkenburg, Schin-op-Geul en Strucht, die enclaves vormden in het Nederlandse gebied, bleven aan de hertog van Brabant, die toen tevens koning van Spanje was.

In beide delen, zowel in het Staatse als in het Spaanse deel bleef de oude bestuursinrichting bestaan. Het bestuurscentrum Valkenburg was aan de Staten-Generaal gekomen. Daar zetelden de Staatse ambtenaren en vergaderden de Staten van het Staatse Land van Valkenburg. Het bestuur van het Spaanse gebied moest elders een onderkomen zoeken. Het werd ondergebracht te St. Pieter bij Valkenburg, in de heerlijkheid Schin-op-Geul gelegen. Daar zetelde het Leenhof en vergaderden gewoonlijk de Staten. Deze hielden echter hun vergaderingen elders: te Nuth aan den Drink, te Schaesberg op de Lichtenberg en te Hoensbroek in 't Panhuis.

Het Statencollege werd in principe gevormd door de vertegenwoordigers der drie middeleeuwse standen of staten, te weten de geestelijkheid als voornaamste of eerste stand, de adel, de tweede stand en de steden, de derde stand. In het Land van Valkenburg ontbrak de eerste stand, daar er geen bisschoppen of abten waren, die geacht werden de geestelijkheid te vertegenwoordigen. (In het Land van 's-Hertogenrade was de abt van Rolduc de representant van de clerus).

De tweede stand werd gevormd door de adellijke bezitters van een riddermatig goed.

Ofschoon er in het land van Valkenburg geen plaatsen waren met stedelijke rechten, bestond er toch een derde stand: deze werd gevormd door de niet-adellijke grondbezitters of geërfden, gerepresenteerd door de afgevaardigden der vier hoofdbanken Heerlen, Klimmen, Meerssen en Beek.

Deze hoofdbanken waren echter in 1661 bij de deling aan de Staten-Generaal gekomen en zonden hun afgevaardigden naar de Statenvergadering te Valkenburg. Daardoor was in de Staten van het Land van Valkenburg, Partage van zijne Katholieke Majesteit, zoals het Spaanse deel genoemd werd, alleen de adel vertegenwoordigd. Er verscheen gewoonlijk een vijftal adellijke afgevaardigden: baron van Einatten, heer van Nuth, baron van Bongard, heer van Wynandsrade, baron van Hammerstein, heer van Schin-op-Geul, baron Schellaert van Schinnen en baron Hoen van Cartils. De markies van Hoensbroek en de graaf van Amstenrade en Geleen hadden wel zitting in de Staten, maar verschenen er zelden.

De volgende memorie geeft de samenstelling van de Staten van het Oostenrijkse Land van Valkenburg in 1735 :

De heren van den Ridderlijken stand zijn de naervolgende; te weten

de heer van Nuth, de oudste,
de heer van Schinnen volgt,
de drie volgende, zijnde nog jong, en zijn slechts 2 à 3 jaren (salvo
den precisen tijd) aangenomen
de heer Marquis van Hoensbroek,
de heer van Winandsrade
en de heer van Oud-Valkenburg.

En hoewel de genoemde ridderlijke heren te zamen slechts één stem
formeren, zo moet men zich het meeste adresseren aan de genoemde
twee oudsten, waarvan de heer van Nuth, ni fallor, tegenwoordig
ridderlijke commissaris is en in die qualiteit meer te zeggen heeft dan
de andere.

En van de tweede stand (daar in het Land van Valkenborgh geen
geestelijke stand is) is de oudste Sr N. Dortant, schoutet van Schaesberg
en Sr N. Limpens, schoutet van Schin-op-Geul, secretaris van Nuth,
wonende te Hoensbroek, dewelke, omdat hij al eerder in bediening is
geweest als commissaris, meer te seggen zal hebben als zijn genoemde
confrater, dewelke te voren nooit commissaris is geweest.

De voornaamste taak van het college was het omslaan of repartiseren
van de Landsbede, alsmede de andere lasten, over de verschillende
heerlijkheden en het benoemen van de griffier en de landsontvanger. De
eenzijdige samenstelling van het College, alleen uit adellijke heren, leidde
vanzelf tot bevoorrechting van hun stand. De heren beweerden vrijdom
van belastingen te hebben voor hun geheel of gedeeltelijk bezit, vooral
t.o.v. de oorlogslasten, veroorzaakt door fouragiën en passagiën (zoals
het in de stukken heet) van vreemden krijgsbenden, waarvan ons gewest
steeds veel te lijden heeft gehad. Dit afschuiven van de toch al buiten-
gewoon hoge lasten op de gemene ingezetenen en geërfde wekte onte-
vredenheid. De besturen der heerlijkheden staken de hoofden bijeen
om hierin verandering te brengen. Zij gaven in 1663 aan Peter Weiwers,
advocaat te Bunde, opdracht om in hun naam op te treden tegen de
aanmatiging der grote heren. Na een kostbare procedure van 20 jaar
(Slanghen geeft in zijn Markgraafschap Hoensbroek de rekening van
Weiwers) had hij succes: Een in 1680 te Brussel uitgevaardigd reglement
bepaalde dat in zijner Majesteits Land van Valkenburg van 2 tot 2 jaren
2 leden van de tiers etat zouden worden gekozen door ingezetenen bij
verschillende gemeenten af te vaardigen. Deze aldus gekozenen zouden
als commissarissen van de derde stand zitting hebben in de Staten-
vergadering zodat dit lichaam weer zou bestaan uit twee standen.
Daar er maar twee standen waren, noemden de afgevaardigden van de
adel zich in het vervolg de eerste stand en die van de gemeenten zich
de tweede stand.

De eerste verkiezing volgens dit reglement had plaats in 1683 te
Hoensbroek in het Panhuis door afgevaardigden van verschillende
schepenbanken. Als commissarissen, zo werden de afgevaardigden ter
Statenvergadering genoemd, werden gekozen jonkheer Theodoor
Godschalk van Heysterman tot Laar onder Wynandsrade en advocaat

Weyers te Bunde. Deze verhuisde om in de Staten zitting te kunnen nemen naar Gryzegrubben onder Nuth in het Spaanse gebied. Het herstel van de vertegenwoordiging van de derde stand in de Staten was niet naar de zin van de adellijke heren. Ze weigerden de commissarissen toe te laten. Een uitdrukkelijk bevel van de Raad van Brabant, als vertegenwoordigende de soeverein was nodig om de gekozenen toe te laten. Maar ook daarna was de houding der heren tegenover hun minder deftige collega's niet bijzonder vriendelijk. Ze behandelden hen als een quantité négligable, als lucht. Er ontstonden dan ook herhaaldelijk strubbelingen tussen beide standen, o.a. over de wijze van stemmen. Moest er per stand of per hoofd gestemd worden. De ridderschap, zoals de adellijke heren zich noemden, die gewoonlijk uit 5 leden bestond, stond op hoofdelijke stemming, terwijl de tweede stand, bestaande uit de twee commissarissen vasthielden aan stemming per stand en dat hun beide stemmen evenveel telden als die van de adellijke heren samen. Dat was vooral van belang bij de benoeming van de beide functionarissen van de Staten, de griffier en de landsontvanger. Een dergelijk conflict, dat heel Spaans Valkenburg in beroering bracht, ontstond in 1737 in verband met de benoeming van een landsontvanger. Het ambt was vacant door het ontslag van A. L. Fabritius, wiens werk al sedert enige jaren waargenomen werd door Leopold Duyckers als sequester ontvanger, die blijkbaar nalatig was in het afdragen van de geïnde gelden.

Omtrent het ambt van landsontvanger vermeldt een memorie het volgende:

Is te noteren dat deze plaetse bij de Ridderlijke stand niet kan vergeven worden, of zij moeten tenminste eene stemme hebben van de twee commissarissen van de tweede Staat.

Wat aangaat de emolumenten of tantièmes en can niet precise uitgetrokken worden, aangezien dat de Bede (belasting) niet alle jaren even hoog en is, mits eene subsidie daerenboven moet geaccordeerd worden en dat ten tijde van oorlog daerbij noch moet comen de tantième van de contributie. So dat evenwel sonder contributie met de coste staende op het Land de tantième jaarlijks beloopt tussen 5 à 600 patacons. De vorige functionaris heeft tot behoefte van het land moeten geven 2000 patacons ende moeten cautie stellen omtrent van 6000 patacons. Dit ampt is gansch faciel, want daar wordt bij Memoriale repartissie geseyt hoeveel hij van jede plaetse, so laet als leen moet trecken, hetwelk aan zijn comtoire moet gebracht worden, hebbende twee comtoireboden tot sijnen dienst, die van het land betaald worden. Ende bij hetselve memoriaal worden geassigneert de betaelingen.

Op 17 Juni 1737 had de verkiezing van een ontvanger plaats.

Als sollicitanten hadden zich gepresenteerd:

1. De gewezen sequester-ontvanger Leopold Duuykers, drossaert van Geleen en Amstenrade.
2. Reynier Corten, Secretaris van Geleen.
3. Johan Willem Franssen, Schout van Hoensbroek.

4. De advocaat van der Meer, licentiaat in beide rechten.

5. De Tiège.

De eerste vier hadden een acte van cautie overgelegd. J.W. Franssen had als cautie gesteld de hof Terlinden onder Hoensbroek, die hem toebehoorde volgens verklaring van de schepenbank van Hoensbroek dd. 22 Juni 1737. De uitslag van de stemming was: De heren van Hammerstein, Van den Bongaerd, Van Einatten, en de maarschalk (Markies) van Hoensbroek, die voor deze gelegenheid verschenen was, stemden op J. W. Franssen. De heer Hoen van Cartils en de beide commissarissen van de tweede stand Haegens uit Sweyckhuizen en Dortants van Schaesberg stemden op L. Duijkers.

De heer van Hammerstein, als commissaris van de eerste stand, verklaarde Franssen bij meerderheid van stemmen gekozen. Daartegen protesteerden Hoen van Cartils en de beide commissarissen Haegens en Dortants. Zij verklaarden, dat Duykers gekozen was als hebbende de meerderheid, te weten de stem van de tweede stand plus één stem van de derde stand.

Zonder op het protest van de tweede stand te letten besloten de heren de griffier te gelasten de stukken betrekking hebbende op de belastingen van het lopende jaar in handen te stellen van Franssen en de comptoirboden, alsmede de collecteurs der heerlijkheden, lenen en laatgoederen te gelasten de gelden over te dragen aan de nieuwbeneemde ontvanger.

De commissarissen van de tweede stand legden zich daar niet bij neer. Nog diezelfde dag zonden zij een rekest aan de Raad van Brabant te Brussel, waarin zij, behalve de ongeldigheid van de benoeming, ook naar voren brachten, dat Franssen niet benoembaar was, omdat hij de Brabantse nationaliteit niet bezat. Hij was nl. geboren in de hoofdbank Heerlen in het gebied van de Staten Generaal. En de Joyeuse Entrée bepaalde, dat vreemdelingen geen ambt mochten bekleden. Hiermee werd een kwestie aangeroerd die verdere gevolgen had : Ze kostte de griffier der Staten Veugen, die Maastrichtenaar was, zijn baantje.

Verder waarschuwden zij de besturen der heerlijkheden en banken en de collecteurs, geen gelden aan Franssen af te dragen.

Ten einde zich van de steun van hun mandaatgevers te verzekeren verzochten zij de genoemde besturen afgevaardigden te zenden naar een vergadering op 27 Juni in het Panhuis te Oirsbeek. Ook de schout van Hoensbroek ontving een oproeping en wel van de volgende inhoud :

Mijnheer den schouteth van ende tot hoensbroeck.

Alsoo tot het gemeen best van deesen lande ende ingesetenen der selver, wij ondergeschreven commissarissen van 2e staet noodigh achten, dat de gemeentenaeren van Uw district worden geconvoceert gedeputeerders te constitueren als naer gewoonte om tegens aenstaende donderdagh wesende den 27 deses smorgens omtrent de negen uijren te compareeren tot Oirssbeek in het Panhuijs tot het aenhoren en resolveren beneffens de andere gedeputeerde van de heerlijkheden over tgene door ons com-

missarissen tot besten oirbaer en interesse van desen lande sal worden voorgedraegen. In welk vertrouwen en naer presentatie van dienst verblijven

UEed oijtmoedigen dienaer
R. Hagens ende T. F. Dortant.

den 21 Juni 1737.

(Wordt vervolgd)

J. J. JONGEN

Het oude Gregoriusgilde te Simpelveld

ENS was ons land rijk aan mooie volksgebruiken, zwaar van traditie en oud volksgeloof. Ten dele zijn ze vernietigd door kerkelijke verbodsbepalingen en wereldlijke plakaten in vroegere tijden.

Onze moderne tijd, waarin 't proces van mechanisering, vervlakking en „confectionering” van ons volksleven steeds dieper ingrijpt, eiste nieuwe slachtoffers. Ook Simpelvelds „St. Gregoriusgilde” is in 1932 hieraan ten offer gevallen. Dit verlies valt diep te betreuren, omdat hierdoor 'n stukje levensvreugd uit het volksleven verdwijnt. Niet alleen voor de leden der schutterij, maar ook voor de hele dorpsgemeenschap, die er haar medewerking aan verleende en de fleurige optochten aanschouwde.

OUD CORPS MET ROEMRIJK VERLEDEN.

De oprichting van deze schutterij moet geschied zijn in de 15de eeuw. Het doel was, zoals de andere broedergilden uit de omtrek : bescherming van have en goed der ingezetenen, het opluisteren van wereldlijke en kerkelijke feesten en het begeleiden der processies.

Dit laatste was wel nodig, want dikwijls gebeurde het, dat op menig dorp de Bronk of Sacramentsprocessie onverwachts door 'n groep muitende soldaten of ketters werd overvallen. Bijna alle Limburgse gilden van schutters moesten de „Hemel” begeleiden en het corps volgde daar onmiddellijk achter met geweren en sabels. De pastoor was in de oude tijd dan ook steeds lid. Uit diverse koningsplaten blijkt zelfs, dat E.H. Geestelijken Koning zijn geweest.

Het oude bewijsstuk van 't St. Gregoriusgilde is de zilveren vogel, welke dateert uit het jaar 1442, zoals 'n vage inscriptie aanduidt, die op de staart van de gekroonde adelaar is aangebracht. De oudste koningsplaat, die nu nog aanwezig is, vermeldt echter het jaartal 1634. Ze is gemerkt met 'n I en een M. Waarschijnlijk heeft de toenmalige Heer van

Imstenrade, die ook Heer van Mheer was, deze geschonken wegens de dappere houding der schutten tijdens 'n overval op de processie. Daarna volgen nog 'n 83-tal platen met wapen en naam der toenmalige koningen en keizers. Het zou eentonig worden alle jaartallen hier op te sommen, slechts deze enkele nog.

In 1685 was Koning Franz Raymond, Freiherr von Ebersteyn zu Spiegelfelt; in 1715, 1716, 1721 Michaël Ernolet von Buches en in 1745 de Weleerw. Heer Thomas Clout, vicarius (kapelaan) te Simpelveld. De kasteelheer van Goedenraad (Eys), thans bewoond door Mr. Dr. Frowein. Gust. Freiherr von Thiemes zu Goudenrath, was in 1835, 1836 en 1837 Keizer. De laatste die tot deze waardigheid is opgeklimmen, was Ferd. Jos. Simons, die in 1885, 1886 en 1887 het keizerschap verwierf.

Interessant is verder nog het gildereglement van 1628, waardoor we enigszins 'n beeld krijgen van haar huishoudelijke aangelegenheden. Het reglement behandelt de wijze van opname in het gilde, orde en tucht, feestelijkheden, sterfgevallen etc..

Zo betaalt ieder die lid wenst te worden bij opname 4 mark en degene die uit de schutterij wil treden 10 mark. De jaarlijkse contributie bedroeg 5 stuivers, welke moest worden betaald op de dag van de dienst in de kerk voor de afgestorven leden. Elk nieuw lid werd vroeger voor het lokaal ingevendeld, nu gaat 't zonder plechtigheden gepaard. Iedere schutter moest meeschieten bij het Koningsschieten en wel met een „deugdelijk roer”. Stierf 'n lid der schutterij of broederschap, dan kwam zijn „roer” (geweer) weer aan de vereniging. De familie kon het behouden, indien zij 12 mark stortte.

De nieuwe Koning ontving per jaar een goud-gulden. Na de inhaling, op de dag dat hij het koningsschap verwierf, moest hij de gildeleden echter op 'n ton bier tracteren. De dienst voor de afgestorven leden had plaats 's Maandags na de grote Bronk.

In het nieuwe schuttersboek van 1861 staan de volgende bijzonderheden te lezen.

Het Koningsvogelschieten gebeurt op Pinkster-Dinsdag op 'n houten vogel aan de Pleinstraat. Was de vogel geschoten, dan werd de nieuwe Koning in frak met hoge hoed gekleed en in optocht naar 't schutters-lokaal (café „'t Poortje”) gebracht. De mensen liepen uit om de nieuwe koning te huldigen, hetgeen gebeurde door 't aanbieden van bier en 't steken van pluimen op de hoge hoed, zodat Zijne Majesteit als 'n soort Indiaan aan 't lokaal arriveerde. Na 1900 is dit gebruik vervallen.

Sedert 1918 schiet men met 'n buks en is 't vogelschieten bepaald op 2 à 3 dagen vóór Pinksteren. Op Zaterdag vóór Pinksteren werd de Meiboom voor het huis van de nieuwe koning geplant, die dan ook tevens 30 tot 40 gulden ontving, waarvan hij moest tracteren. Zijn uithaling heeft plaats op Pinkster-Maandag. Aanstonds gaat 't kerk-waarts, waar de schutterij, vooraan zittend, 'n lange rij vormt bij de communiebank. De Koning neemt gedurende de H. Mis plaats op het

koor. Op Patroonsdag worden nu nog 2 H. Missen gelezen.

Het tegenwoordige vaandel is van 1867 en voorzien van 't wapen van Imstenrade, omdat de processie in de buurt van 't kasteel in de 17de eeuw aangevallen was en de „schützen” haar goed verdedigd hadden. De laatste generaal was de heer Grond, die heel zijn leven het middelpunt en de stuwende kracht is geweest.

Vele successen heeft „St. George” weten te behalen, zowel in binnen- als buitenland. Hiervan zijn de platen en medailles, o.a. een van wijlen Koningin Emma, de getuigen. In 1918 werd aan 't gilde het praedicaat „Koninklijke” toegekend. Trots dragen nog enige platen het opschrift : „Koning der Koninklijke Schuttersgezelschappen”. Vroeger bezat zij een eigen stafmuziekcorps, dat in die dagen iets onbekends was.

In 1932 vond nog een groot schuttersfeest plaats, waarbij de heer J. W. Kerff het Koningsschap wist te veroveren. Dit was het laatste levensteken van het gilde, dat sindsdien geen activiteit meer aan de dag legde door gebrek aan leden en belangstelling.

Thans, na 'n 22-jarige slaap, wordt echter op initiatief van het oude bestuur het oude Gregoriusgilde nieuw leven ingeblazen. Eigenlijk is de vereniging nooit opgeheven geweest. De ouderen uit het schuttersgilde o.m. voorzitter Paagen en secretaris Aug. Houben, bieden de jongeren gaarne de helpende hand. Moge dezen die aanvaarden, zodat Simpelveld weer spoedig bij de bevrijdings-, kerkelijke- en andere herdenkingsfeesten, in de fleurige optochten een fris herboren „St. Gregoriusgilde” mag aanschouwen.

Simpelveld, Augustus 1954.

HUGO G. N. KAMPS

WEGEN EN WONINGEN in oud-heerlen

(Vervolg)

WEGEN.

Vóór 1898 kenden we behalve de wijken, gehuchten en buurtschappen, welke reeds werden besproken, in deze gemeente ook nog een beduidend aantal straten en wegen, die een bepaalde benaming droegen, zoals : Dorpstraat (later Emmastraat) — Geleenstraat — Akerstraat (het gedeelte nabij Politiebureau heette Koolhoven (Kuëlever) en het gedeelte bij de H.B.S. „Igge Veld” of Akerweg) — Veemarkt (Wilhelminaplein) — Bongerd of Boomgaardstraat (met Bongerdspoel, gedempt in 1901) — Gasthuisstraat — Putgraaf (nabij Ziekenhuis) — Morestraatje

(later Plaargats en Plaarstraat) — Nieuwstraatje (Uilegats) — Kirkgraaf of Damengraaf, later Emmaplein (graaf = gracht, sloot of tems, gedempt in 1899 — Kerkhof(f) of Kirkhof (Kerkplein) — Kerkstraatje — Gier of Geer (Geerstraat) — Hoppenhof (westelijk gedeelte van huidige Stationstraat) — Schram (Willemstraat) — Meezemigerweg (Meezenbroekerweg) — Schaesbergerweg — Heerenweg — Heerlerbaan (Oppen Baan) — Kurverstraat of Cörverstraat (Jongeneel : buurt van korven- en mandemakers, ten Zuiden van Vruschemig) — Krutzerweg (van Geleenstraat naar Linde, thans Kruisstraat) — Evengats, later Iggene Klomp of Klompstraat — Schinkelsteeg, Schinkelstech of Schenkelsteegweg, aldus genoemd naar Mr. Willem Schinkel, (Scyngels?), wiens werk als schepen en plaatselijk advocaat in de 16e eeuw voor de geschiedenis van Heerlen van grote betekenis is geweest (later Schinkelstraat en daarna Honigmanstraat) — Valkenburgerweg; in de volksmond heette 't voorste gedeelte van deze weg Doëdlëeger (Doodleg(g)er). Volgens Jongeneel een Romeinse begraafplaats. Hoens zegt in de „Kijkjes in Limburg”, dat ter plaatse de lijken lagen opgestapeld van de gesneuvelden in een veldslag tussen Romeinen en Germanen. Hun beenderen zouden later verzameld zijn in een steeg, vandaar de naam Schinkelsteeg (zie boven). M.i. louter fantasie. De naam „doodleg(g)er” komt op vele plaatsen voor o.a. te Vaals, Oirsbeek, Heerlerheide (nabij Carisborg) enz. Ook bestond er een Doodlegerweg in de omgeving van de Beitel. Men duidde met Doodleger vroeger een drassige of woeste grond aan — Ridderweg (vanaf Heerlerbaan naar Hooghees) — Vue(r)lings- of Vullingsweg (omgeving Bautsch) — Kempkensweg of Op het Kempken, vanaf de Schram naar het kruispunt der Zeswegen nabij de mijn Oranje Nassau (kempkes zijn kleine stukken bouwland) — Kloesweg (vanaf de Zeswegen in de richting van de Kloosterberg nabij de Schelsberg, alwaar een kluis gestaan heeft; de huidige naam Kloosterweg is foutief) — Lingeweg of Lindeweg (thans Bekkerweg) — Benzenraderweg — Sittarderweg — Huskensweg (weg naar buurtschap Husken) — Grasbroekerstraat — Koolweg (Treebeek) — Engerweg (Treebeek) — Wieënweg (Treebeek) — Kroenselenweg (Treebeek) — Zandweg (Vruschemig) — Mergel(s)weg, vanaf Welterhuisje naar het kruispunt der vijf wegen bij het uiterste westpunt van Welten, genaamd de Weltertuin (tuun = heggen) — Bergerweg (van Benzenrade naar Ubachsberg) — Hagendorenweg — Weltertuinstraat — Kalderstraat (Kaldebornweg) — Schelsbergerweg — Wienweg (van Heerlerbaan naar Imstenrade) — Kamperweg of Kamperheideweg (Heerlerheide) — Krummelenweg (Heerlerbaan) — Hazensprongweg (nabij Valkenhuisen) — Kisselsweg (vanaf Schaesbergerweg naar Op den Kiesel) — Buschkensweg (nabij Heksenberg) — Koestegelstraatje — Heideveldweg — Kolkoelenweg — Dorpstraat van Heerlerheide.

Verreweg de meeste der vorengenoemde wegen staan ook vermeld in een zich in het Gemeentelijk Archief bevindende „Staat van al de in de gemeente Heerlen bestaande buurtwegen, opgemaakt en geteekend door de gemeenteraad op 10 November 1844 in gemeen overleg met den

Inspecteur van het 7e buurtwegen-district en goedgekeurd door de Gedeputeerde Staten van het Hertogdom Limburg". Het hierbij behorende z.g. Figuratief Plan is vervaardigd door de landmeter J. G. van Oppen.

GATSEN, GÄTSKES EN VOETPADEN.

In de vorige eeuw had deze gemeente maar weinig behoorlijk verharde grind-wegen. Dit waren in hoofdzaak de wegen naar Valkenburg, Aken en Sittard, benevens dan nog enige wegen in de kom n.l. de huidige Geerstraat, Gasthuisstraat, Klompstraat, Schaesbergerweg en Kerkplein en voorts ook enkele weggedeelten in een paar gehuchten. Alleen in het centrum van het dorp was keibestrating aanwezig. Voor het overige waren het alle tamelijk slecht onderhouden veldwegen en „gatsen”. Met deze laatste benaming werden smalle straatjes of steegjes aangeduid. Men denke hier aan het Duitse woord „Gasse”. Wij kenden toen o.m. : Plaargats (ook genaamd Morestraatje, thans Plaarstraat) — Uilegats of Nieuwstraatje — Bauschegats (vanaf Schram naar Zeswegen, thans Oostelijk gedeelte van Stationstraat — op hoek bij spoorwegovergang lag tot ± 1900 de leerlooierij van de familie Bausch) — Lindegats (Oude Lindestraat) — Krützergatsen (Coriovallumstraat en Kruisstraat); het westelijk gedeelte van de Coriovallumstraat werd ook „Boomansgats” genoemd, aldus aangeduid met de naam van de bewoner (Boumans) van een der belendende huizen; het oostelijk gedeelte van genoemde straat, dat leidde naar de z.g. Tem(p)s achter het oud raadhuis heette „Temsgats” — Schandelergats (vanaf Willemstraat, langs Gringel en door Schandelen; het voorste gedeelte werd ook genoemd „Smeetsgats” naar de ter plaatse gewoond hebbende notaris Smeets) — Vijgengats (Viegegats, thans Eijmaelstraat, alwaar vroeger een familie Vijgen woonde) — Evengats (Klompstraat) — Rossegats (van de Temps langs raadhuis via Geleenstraat langs achterkant van het aldaar gelegen woonhuis der fam. Ross) — In de Gatsen (gelegen aan de Oostzijde Akerstraat, thans omgeving St. Franciscusweg) — Schoolgats (of Molenweg; vanaf school aan de Akerstraat naar de Oliemolen, thans Oliemolenstraat) — Schindergats (nabij Pannenschop a.d. Schaesbergerweg) — Laandergats (vanaf Geerstraat in de richting Ter Worm; thans Laanderstraat) — Vuurgats (Aarweg) — Caumergats (Caumerweg) — Bautschergats (Bautscherweg) — Kookergats (Kookerstraat) — Putgats (vanaf hoek Pijnsweg-Welvertuinstraat naar Geleenbeek) — Iggen Gats (zijstraatje van Welvertuinstraat) — Kloosterkoolhofgats (thans Heuvelweg) — Scheytergats (richting Schaesberg) — Smitsergats (te Heerlerheide).

Voorts bestonden er nog tal van „gätskes” en voetpaden. Het verschil tussen beide is moeilijk te definiëren. Met „gätskes” werden als regel aangeduid voetpaden in de kom der gemeente, lopende tussen de woningen door en langs de heggen der daarbij behorende tuinen en boomgaarden. Voetpaden liepen meestal door velden en weilanden.

Bekende „gätskes” waren : Winkelgätske (vanaf Wilhelminaplein achter langs huis de Wever in N.O.-richting naar de „Damp” aan de Caumerbeek) — Kamergätske of Boosegätske; liep vanaf het huis „Oppen Kamer” (oud huis fam. Boost, brouwerij, in 1932 gesloopt t.b.v. aanleg Dautzenbergstraat) aan het Wilhelminaplein in Westelijke richting door de weiden van genoemde familie langs de „Schinkelsteeg” naar de Geerstraat; het laatste gedeelte bestaat nog en werd ook wel genoemd Vraetzgätske of Wevelgätske naar de aldaar gewoond hebbende families Vraetz en Wevel. Het Kamergätske had nog een aftakking naar de weg, welke liep vanaf de Bauschegats naar de Geer (dus het Westelijk gedeelte der huidige Stationstraat). Tezamen werden zij ook wel aangeduid als de voetpaden in het „Schenkelsteegsveld” — Roebroeksgätske, voormalige verbinding vanaf het woonhuis der fam. Roebroeks aan de Schram (Willemstraat) tegenover Eijmaelstraat via de Hoppenhof naar de Schinkelsteeg — ’t Gätske noa gen Elf Murge (thans Oude Kerkstraat) — Gätske achter de auw hoezer (achter de oude huizen); slop achter de gevangenistoren en belendende woningen — vanaf Emmastraat naar Kerkstraatje — Oaligsmuelengätske of Dahlmansgätske; vanaf huis fam. Dahlmans aan Akerstraat (thans gebouw A.Z.M.) naar Oliemolen langs „Aggene vrisseche put” — Donisgätske (vanaf Geleenstraat naar Schinkelsteeg, aldus genoemd naar de aldaar gewoond hebbende familie Donis).

Auto’s en motorrijwielen waren in de vorige eeuw een nog ongekende weelde. Slechts weinigen bezaten bij de eeuwwisseling een rijwiel (destijds nog „velo” of „velocipède” en later „fiets” genoemd). Trein en tram bestonden vroeger niet, behalve dan dat er hier en daar een paardentrammetje dienst deed. Het was nog de tijd van postwagen, diligence en trekschuit. De meeste mensen moesten zich dus per „pedes apostolorum” verplaatsen. Daarom maakten zij destijds nog in meerdere mate dan nu niet graag een omweg. Bijgevolg ontstonden talloze voetpaden, die als regel een rechtstreekse verbinding vormden tussen de diverse gehuchten onderling en met de kom. Zo brachten ook b.v. diverse voetpaden a.h.w. „linea recta” een verbinding tot stand tussen Schaesberg—Schiffeler—Heesberg—Welten en Voerendaal (hier ter plaatse genoemd het „Voelender-voetpad”). Tussen de kom en Welten werd van twee voetpaden een druk gebruik gemaakt. Het ene liep vanaf Kruisstraat langs de Coriovallumstraat „uëver gen Oaverlenderke” tot aan de Weltervijver en bestaat thans grotendeels nog. Het andere liep over „gen Oar” (Aar) en wel vanaf de Lindegats (thans Oude Lindestraat) langs de voormalige hoeve „De Aar” (achter de huidige modelboerderij van die naam) naar de Weltervijver. Vanaf de Weegscheid, thans Geerstraat (naast huis notaris Timmers, thans bewoond door dhr. Overweel) liep een voetpad langs het Loon en de Nieuwe Eijkent naar Terworm; evenzo vanaf de leerlooierij Bemelmans (hoekhuis Geerstraat-Looierstraat). Het z.g. „Schenkelvoetpad” liep vanaf de Schinkelsteeg in Noordelijke richting, alwaar het de verbinding vormde met de Bauschegats (Station-

straat) en het reeds genoemde „Roebroeksgätske”. De voetpaden vanaf de Gasthuisstraat naar de Oliemolen en verder langs de Caumermolen en „Schiffelaar” naar Schaesberg en Kerkrade bestaan thans nog voor een groot gedeelte. Evenzo de voetpaden vanaf de Weltermolen naar Vruschemig en — via de Doom — naar Benzenrade. Vooral te Heerlerheide bestonden heel wat voetpaden.

Een „staat der in de gemeente Heerlen aanwezige publieke voetpaden”, samengesteld door de gemeenteraad op 10 September 1847, vermeldt niet minder dan 92 voetpaden. Het merendeel dezer paden had een breedte van 1 el 1 palm en 8 duim (86 c.M.). Sommige voetpaden hadden een lengte van meerdere kilometers.

Ingeval voetpaden door weilanden lopen, worden bij de toegangen tot en bij de verbindingen tussen de weiden houten hekjes of smalle, hoekig lopende doorgangen dan wel z.g. ronddraaiende „stiegelkes” aangebracht ter voorkoming, dat het vee ter plaatse de weide zou kunnen verlaten. Loopt een voetpad door het veld en ploegt de boer de betreffende akker om, dan is het voetpad slechts voor enkele uren verdwenen, want spoedig is het paadje door de voetgangers weer opnieuw gevormd. Toen de voetpaden ontstonden, deden de mensen zich weinig of geen moeite om ook maar een kleine omweg te maken. Een typisch voorbeeld kenden we aan de Valkenburgerweg bij de Douvenrader-allée. Het voetpad sneed hier slechts een kleine hoek af, zodat door het maken van een omweg van hoogstens 30 M. het pad ter plaatse had kunnen worden vermeden en dus ook de akker voor schade zoude zijn gespaard. Maar op een paar meters meer of minder bouwland keek men destijds niet zo nauw! Toen de bevolking van Heerlen alsook het vreemdelingenverkeer toenam, veroorzaakten de voetpaden aan de betrokken landbouwers echter hoe langer hoe meer last. Tengevolge van woningbouw en wegeaanleg, alsook op grond van het feit, dat er steeds minder gebruik van werd gemaakt, zijn sinds 1900 tal van voetpaden en ook z.g. „gätskes” gesupprimeerd. (Wordt vervolgd)

J. TH. JANSSEN

Heerlen in de Belgische tijd

I.

POLITIEKE STRUBBELINGEN TE WELTEN

HET is bekend, dat in het begin van de afscheiding van Nederland en België (1830—1839) de meningen van de onderdanen nogal uiteen liepen over het al dan niet prof-anti-Nederlands zijn. In de archieven van die tijd vinden we dan ook herhaaldelijk nadere bijzonderheden hierover vermeld. Ook aan het landelijke Welten zijn deze stromingen niet onge-

stoord voorbij gegaan. In het „Register, bestemd tot het aanteekenen van alle gepleegde of beproefde Misdaden en buitengewoone voorvallen in de Gemeente Heerlen”, 1822—1836, hetwelk in het Gemeente-archief van Heerlen berust, treffen we dienaangaande een zeer merkwaardig gegeven aan.

„In de nacht van den 17 op den 18 Januarij 1832 viel in de herberg van de Wed. Stijfs te Welten onder Heerlen eene slagerij voor, dewelke aan het Gemeentebestuur — middelijk bij nachts-tijd — ter kennis kwam. Daar echter deze kennisgeving slechts door onzijdige personen gedaan wierd, vervoegde zich de Burgemeester zonder verwijl ten zijnen kantore, alwaar zijnde, hij rekwieerde den Heer van Slijpe, Kapitein der eerste compagnie burgerwacht alhier, ten einde dadelijk een aantal manschappen zijner compagnie te kommandeeren, om zich ter plaatse te begeven, alwaar het verschil plaats had.”

De kapitein der Heerlense Burgerwacht, die het bevel zijner superieuren diende op te volgen, moest zich zodoende met een aantal van zijn manschappen naar Welten begeven om het een en ander weer in het reine te brengen en zijn bevindingen te rapporteren. Naar het schijnt is het er nogal hard toegegaan. Verscheidene rake klappen werden uitgedeeld. Zelfs zijn er geweren aan te pas gekomen. In zijn verklaring lezen we tenminste als volgt :

„dat in het huis van de Weduwe Stijfs voornoemd op den avond van den 17 Januarij j.l. eene hevige slagerij had plaats gehad, dewelke van gevolg was geweest, dat verscheidene personen gekwetst zijn geworden, en anderen op eenen zolder zich hebben moeten vlugten, welke door geweer-schotten dermate in het eng wierden gedreven, dat dezelve tot voorbij het middaguur van den 18 Januarij aldaar hebben moeten verblijven tot hunne lijfsberging”.

Deze kwestie schijnt van vrij groot gewicht geweest te zijn, want de „Heer Kommissaris Van de Weijer, op verzoek van Mathijs Jozef Schepers, vee-arts te gezegd Welten” kwam 's avonds om 6 uur voor nadere inlichtingen bij de Burgemeester. De juiste toedracht van het voorval blijkt uit diens verklaring.

„Naar alle ingewonnen inlichtingen ontstond, dat binnen de herberg van voorgenoemde weduwe Stijfs op den 17 Januarij zich bevond de familie van Jan Mathijs Schepers, dewelke aldaar, zo als naar gewoonte, zich vreedzaam bij het drinken van een glas bier, met haare bij zich hebbende gasten, die ter gelegenheid van het Antoniusfeest bij haar genood waren, vermaakte.

Dat omtrent half 10 uren des avonds het gezelschap van Jan Willem Gelekerken, vader, wonende in deze gemeente te Geleen (Geleenhof), in voornoemde herberg binnen trad, als wanneer zekere Jan Pieter Vijgen, inwoonder dezer gemeente begon een lied te zingen, met de volgende uitdrukking : „*Kloeke Belgen moet marcheeren*”, alwelk eende tot refrein had : „*de keeskop moet en bas (weg)*”, waarop deze laatstgenoemde erbij voegde : „hier zijn Hollanders in het huis, deze moeten kapot gemaakt worden”, waarop Kornelis Jozef Schepers, landbouwer,

wonende te Welten, hem Vijgen tegemoed voerde : „hier zijne geene Hollanders in huis, laat Welten met vreedem”.

Deze woorden vielen waarschijnlijk niet in goede aarde bij Jan Pieter Vijgen. Er vormden zich direct twee partijen, waarvan in de aanhef van dit relaas gewag werd gemaakt. Met alles wat men maar kon vinden, werd gegooid en geslagen. Het rapport vervolgt althans :

„dat in het oogenblik deze twee laatsten handgemeen wierden, en op het zelfde oogenblik eenen ijzeren theeketel door zekeren Mathijs Klinders, ook woonachtig te Welten, van het vuur afgenomen, en naar worsteling, ter aarde geworpen wierd, zoodat hij brak.

Dat sedert dit bedrijf verscheidene stokslagen wierden geven (zonder echter te weten door wien) waardoor Jan Pieter Vijgen voornoemd en Jan Wijnand Gelekerken, insgelijks inwoonder dezer gemeente, min of meer gekwetst wierden;

dat zekere Laurens Vandeberg, knecht bij gemelden Jan Mathijs Schepers wonende, zich in een hok verborgen hebbende, met Pieter Jozef Moulen en Hendrik Cordewener, en hij Vandeberg uit zijne schuilplaats willende uitsluiken, een slag met eenen stok bekwam, die gevolgd wierd door eene andere met eene geweerkolf, hem toegebracht door Jan Wijnand Gelekerken voornoemd.”

Uit de verklaringen van de Wed. Stijfs, haar zoon Jakob en Jan Mathijs Schepers blijkt, dat dit alles nog niet voldoende was. De partij van Vijgen en Gelekerken hebben zich daarna het huis uit begeven, om nadere maatregelen te gaan nemen. Na goed 3 kwartier keerden zij terug, doch thans allen met geweren gewapend. De familie Schepers, die naar we gezien hebben, het St. Antoniusfeest in de herberg vierde, is, nadat zij vernomen had, dat Vijgen en cons. terugkwamen, naar de zolder van het huis gevlucht. De Burgerwacht van Heerlen heeft hen aldaar uit hun benarde positie moeten bevrijden.

„Dat naar $\frac{3}{4}$ uurs daarna het gerucht kwam, dat het geheele gezelschap van Gelekerken terug kwam, en met geweeren gewapend was, dat op dit gerucht meergenoemde Jan Mathijs Schepers met verscheidene personen, vrouwen en kinderen, zich tot hunne lijfsberging naar den zolder opvluchtte;

Dat wezenlijk de personen uitmakende het gezelschap van meergenoemde Gelekerken, met geweren gewapend binnen traden.

Dat verscheidene geweerschotten van beneden naar boven geschied zijn. Dat Hendrik Jozef Gelekerken, — kapitein van de 1sten ban der burgerwacht alhier — het kommando over deze gewapende manschappen voerde.

Dat de op den zolder gevluchtte personen zich aldaar te schuil gehouden hebben tot dat de gewapende burgerij van Heerlen de orders van hunnen kapitein aan de gewapende manschappen, zich ten huize van de weduwe Stijfs bevindende, meedeede, als wanneer deze laatsten zich verspreidende, de gelegenheid zich opleeverde van de geblokkeerden de aftocht te bevoordeelen”.

Vermoedelijk zal dit St. Antoniusfeest wel steeds in het geheugen van de aanwezigen gebleven zijn. Hoe het verder met deze ordeverstoorders is gegaan, blijkt niet uit de aanwezige stukken. N. EUSSEN

De Heerlense Familie Roebroek

Vierde Gedeelte

MATTHIJS ROEBROEK EN DIENS ZOON HENDRIK JOSEPH,
BEIDEN CHIRURGIJN VAN DE VRIJHEID
EN HOOFDBANKE HEERLE.

(Vervolg)

HENDRIK JOSEPH ROEBROEK is dus evenals zijn grootvader Hubert en zijn vader Matthijs, bankschirurgijn geweest.

De beide eerstgenoemden ontvingen van het Banksbestuur jaarlijks een vergoeding van 30 gulden, later verhoogd tot 48 gulden. Voor Hendrik Joseph Roebroek werd de jaarlijkse „recognitie”, zoals we hiervoren zagen, op hetzelfde bedrag bepaald. In 1782 ontving hij echter een verhoging van 12 gulden wegens de verstrekking van medicamenten.

Hij woonde in de Geleenstraat, alwaar zijn schoonvader Laurens Meijers twee huizen in eigendom bezat, naast elkaar gelegen: het ene aan de N.-O. hoek van de Saroleastraat—Geleenstraat, destijds genoemd het huis „achter de put”, aangekocht 5 November 1774 bij gerechtelijke verkoop, herkomend van de Heer Schepen L. G. Pelt, voor 2100 gld. (L.v.O. 2048 blz. 352); het andere perceel, daaraangrenzend, (kleiner van oppervlakte) werd gekocht van juffr. de Wede. Lamberts. Tussen dit perceel en het volgende, van de Schepen J. L. Wintgens, was een open plaats, die ook door Laurens Meijers gekocht werd van de heer Wintgens, met het recht erop te bouwen. Deze aankoop geschiedde 2 April 1779. De koopsom bedroeg 12 Cronen en een kar kolen (L.v.O. 2050, blz. 224).

De achter de huizen liggende tuinen grensden aan de Bongerd.

In de dorpsrotte (het oude leggerboek, aanwezig in het Gemeente-archief van Heerlen, fol. 301 t/m 303) vinden we als eigendom van de Chirurgijn H. J. Roebroek vermeld: 165 kleine roeden weide aan de Schram ⁽¹⁰⁾, 61 k.r. land in de Heugde, 102 k.r. land op de Drie Sillen, 110 k.r. land in het Crutzerveld aan clooster Coolhoff, 63 k.r. land in de Heugde, 55 k.r. land in het Crutzerveld, 103 k.r. land in het Crutzerveld aan de weijden, 50 k.r. land aan de Aar in het Heeserveld, 65 k.r. in het Heeserveld. Beide laatstgenoemde percelen „door des aanbrengrers Schoonvaeder

Laurens Meijers aan hem Roebroek gecedeert in mindernisse der huwelijkspenningen". In 1791 kreeg de heer Roebroek door permutatie (ruiling) van zijn broeder Willem Joseph nog in zijn bezit 312 k.r. weide aan de Gebrande Plaats (¹¹) aan Schinkelsteeg.

17 Maart 1780 kocht Henricus Joseph Roebroek X Odilia Meijers „geswooren chirurgijn deeser Banke" 63 kleine roeden 4 voet land in de Heugden, 55 kleine roeden land in 't Cruijtzerveld genoemd op de Wolfs Coul (¹²), 70 kleine roede land aan Knousten Coolhoff (¹³), 103 kleine roede land in het Cruijtzerveld aan de Weijden, 60 kleine roeden land in de Kissel (¹⁴). Deze percelen werden gekocht van Frans Willem Dautzenberg „geweeseene Corporael van de Hollandse Guardes te Paard" en diens broeder Theodor Frederic Dautzenberg voor vier schellingen de kleine roede. (L.v.O. 2063, blz. 257-262).

5 Dec. 1782 köcht Sr. Henricus Roebroek, geswooren chirurgijn der Banke Heerlen X Odilia Meijers van Peter Cuijpers, inwoner van Caumer X Maria Catharina Dautzenberg, de navolgende percelen:

159 roeden weide „den Verkensbagt" genoemd,

100 roeden land op den Eijkenderweg,

102½ roeden land gelegen in de Heugde (¹⁵), genoemd „op de Drie Sillen",

61½ roeden land gelegen „Op den Trompetter",

160 roeden land „In de Helms Coul",

59 roeden land in de Heugde, grenzend aan de Altaargoederen (¹⁶),

40 roeden land in 't Crutzerveld.

Koopsom 1943 gld, 10 stuiver. Godsheller een schelling. Liecoop zes flessen wijn. Bovendien moest de koper zaad en akkerloon vergoeden van een bunder land „het welk besaeijt is" tezamen ad 20 gld. 5 st. (L.v.O. 2052, blz. 135).

14 Febr. 1783 verkocht hij aan Matthijs Schils X Elisabeth Vleugels, inwoner alhier, 103 roeden land op den Eijkenderweg, 61½ roeden land op de Trompetter, 59 roeden land in de Heugde voor „ieder cleene roede door malkanderen een halff croon" (L.v.O. 2052, blz. 212).

17 Febr. 1783 leende hij van de Gereformeerde Diaconie te Aken 1000 gld. onder hypotheccair verband van land en weide alhier. (L.v.O. 2052, blz. 205.)

18 Sept. 1789 kocht hij voor zijn schoonvader de heer Laurens Meijers, wednr. van Anna Elisabeth Dautsenberg, halfwin op den hof Struijver (¹⁷), van Gerhard Pelt X An. Cath. Cornips 134 roeden land in het Crutzerveld, op de Evegats (¹⁸), belendingen Oost de Crutzbroeders goederen van Aken en West de Wede Matthijs Roebroek, noord de weg, voor 7 schelling de roede en een kar kolen met twee paarden bespannen franco huis, alsmede vier vat rogge. Tevens van Jacobus Dautsenberg X Jenne Margaretha Schepers wonende te Palembang (tegenwoordig Palembang), „eene bembd aan den *Keijbitsput* onder Palembang" groot 102 roeden voor in totaal „11 Carolijnen". (L.v.O. 2058, blz. 11 en 2055, blz. 620).

21 Maart 1791 kreeg hij bezoek van Nots. R. Hendricks „tot Gulpen

residerende" voor het passeren van een acte, waarbij hij verklaarde geleend te hebben van de Heer Matthias König × Margaretha Schaffsberg, koopman te Burtscheid bij Aken, de som van 300 rijxdaalders. Hypothecair verbonden een weide, groot 624 kleine roeden, gelegen aan Schinkelsteeg langs den voetpad, op heden van zijn broeders Hubert Arnold en Willem Joseph Roebroek verkregen bij resp. actens van erfwisseling. Beide genoemde broeders traden op als getuige bij deze hypotheekacte. (L.v.O. 2057, blz. 157).

9 Juni 1792 compareerde voor Nots. J. Schaesberg „tot Heerle resiederende" de Eersame Maria Petronella Roebroek, weduwe van Hendrick Habets, de Heer Henricus Roebroek × Odilia Meijers, Jan Willem Eijmael × Maria Theresia Roebroek, Hubertus Arnoldus Roebroek ongehuwd meerderjarig jongman, Clemens Roebroek, weduwnaar van wijlen Bernardina Cleuters en Wilhelmus Joseph Roebroek ongehuwd meerderjarig jongman, allen kinderen van wijlen Matthijs Roebroek en wijlen Maria Elisabeth Hoenen en „inwoonders deeser Dorpe". Zij verklaarden verkocht te hebben aan Jacobus Cloot × Anna Maria Scheepers „alsulk stuck akkerland als hun door dood van wijlen desselfs hunnen Broeder Peter Joseph Roebroek bij wettige erffenisse ab intestato (zonder nalating van testament) onder andere geacquireert, geleegeen in 't Crutzerveld alias den Ros genaemt (etc) groot sonder den naebuwr weg ad 92 roeden. Koopsom, ad 7 schellingen de roede, makende 322 gulden. Voorbehouden is, dat de op de thans ingekogte stuk lands staende koorrn schaar door Petronella Roebroek, wede van Henricus Habets sal affgemaeyt geinhorreert ⁽¹⁹⁾ en geprofiteert worden". De eventuele naaster of inlosser van dit perceel zal dan hiervoor boven de koopsom nog 50 gulden extra moeten betalen (L.v.O. 2056, blz. 352).

Op dezelfde dag (9 Juni 1792) verkochten de genoemde erfgenamen nog aan Hans Peter Heijndal × Maria Catharina Frederiks „Inwoonders van Palemig, ressort der Heerlijkheid Schaesberg" 186 roeden land in de *Endelle*, Nieuwe Heide voor f 300,— „de schaere (sal) door Peter-nella Roebroek wede van wijlen Henricus Habets afgemaeyd geinhorreert en geprofiteert worden". De eventuele inlosser zal voor elke kar mest, met twee paarden op het land gebracht 8 schellingen moeten vergoeden, boven „saatgoed en akkerloon". (L.v.O. 2058, blz. 110).

18 Juli 1792 werd te Heerlen weer een acte gepasseerd voor de Gulpense Notaris R. Hendricks, waarbij Hendrick Roebroek × Odilia Meijers, inwoonder alhier, verklaarde schuldig te zijn aan de Gereformeerde Gemeente te Aken de som van 600 gld.. Hypothecair werden verbonden: 196 roeden land aan de Gubbelsgragt en 55 roeden land op de Wolfskuijl. Beide percelen gelegen binnen de Banke Heerlen „en daerof $\frac{1}{8}$ deel geerft van wijlen desselfs broeder Peter Joseph Roebroek en de andere vijf gedeeltens geacquireert van desselfs broeder, swaeger ende suster den 11 deeses maends (Juli 1792)". Bovendien verbond de heer Roebroek nog „sijns vrouwe kinds gedeelte, naer dood van wijlen haere Moeder op haer ten deele gedevolveert ten deele gesuccedeert, ook binnen deese Banke Heerlen geleegeen, en annog bij haeren vaeder

in togte (vruchtgebruik) beseeten wordende". Als getuige was mede aanwezig diens broeder Hubertus Roebroek, zich noemende procureur en wonende te Heerlen. (L.v.O. 2056, blz. 408).

Hendrik Joseph Roebroek was niet alleen geneesheer, maar oefende tevens het beroep uit van logementhouder.

Tijdens de oorlogstoestand, einde 18e eeuw, waren in het logement van Roebroek van 24 Dec. 1792 tot 26 Jan. 1793 drie dragonders ingekwartierd. Hij ontving hiervoor van de Bank Heerlen een vergoeding van 120 gulden.

Omstreeks 1796 werd door het Franse bestuur te Heerlen een volkstelling gehouden. In de betreffende gegevens (waarvan foto-copieën aanwezig zijn in het Gemeente-archief) vinden we over Hendrik Joseph Roebroek vermeld, dat hij woonde naast Matthias Merkelbag, bakker. Hij had toen vijf kinderen, die jonger dan 12 jaar waren. Bij hem woonden in: Laurent Meijers, de schoonvader, 76 jaar, Guillaume Haak, knecht, 30 jaar, Francois Doutzenberg, knecht, 15 jaar en Maria C. Gerrets, diensbode, 19 jaar.

Anno 1797 telde Heerlen drie practiserende geneesheren, te weten : Hendrik Joseph Roebroek, Willem Joseph Roebroek, diens broeder, wonende aan de „Sjram" en Jean de Marteau, oud-officier van gezondheid, wonende bij de kerk.

Op 21 Mei 1819 kocht „de Heere Hendrik Joseph Robroeck aubergiste, woonachtig in den dorpe van Heerlen, in het huis de Goude Klok (20), in huwelijk met Odilia Meijers van Maria Magdalena Ritzen en Johan Nicolaas Bischops akkerslieden, beiden wonende te Voerendaal het navolgende : Eene schuure en Stallingen met koolhof daar aan geleegeen te Heerlen reinende ter eenre aan den Aankoper ter andere aan de erve Johannes Wetzels (perceel gen. Ingen Kriemer [21]), een hoofd aan Peter Joseph Groenenschild (ook wonende Ingen Kriemer) het andere aan den weg, groot 3 aren 11 centiaren, gehoorende aan de verkoperse als hetzelfde geerft hebbende van haare ouders wijlen Hendrik Ritzen en Anna Geertruida Wetzels (gewoond hebbende aan de Kerkhofsbrug [22]). De koopprijs bedroeg 330 gulden en 75 cent. (Minuten Notaris Johan Willem Daniel Smeets, Gemeente-archief Heerlen).

Op 1 Maart 1834 verklaarde Hendrik Joseph Roebroek, weduwnaar van Odilia Meijers, schuldig te zijn 729,36 francs aan de Gereformeerde Gemeente te Aken, zijnde het restant van een hypotheek opgenomen. 18 Juli 1792 ten overstaan van Notaris R. Hendricks te Gulpen. Van de voor deze hypotheek verbonden onroerende goederen werden er enige intussen verkocht, zodat de schuldvordering opeisbaar is geworden. Hij belooft daarom voor aflossing te zullen zorgen op 18 Juli 1835. (Min. Smeets, Gemeente-archief).

Hendrick Joseph Roebroek was de laatste „bankchirurgijn".

Hij overleed te Heerlen 30 Aug. 1839 in de ouderdom van 86 jaar en 8 maanden. Zijn kinderen waren acht in getal. De oudste zoon, Laurentius Joseph, gedoopt alhier 22 Maart 1778, stierf 2 jaar oud. Hierna werden 3 dochters geboren. Daarop volgde een zoon, gedoopt 16 Oct.

1787, die evenals de eerste Laurentius Joseph werd genoemd. Behalve dan de eerstgeborene, die zoals we zagen jong gestorven is, is dit de enige zoon. De andere, waarvan er 4 na deze geboren werden, waren alle dochters.

FAM. ROEBROECK
SITTARD.

De zoon Laurentius Joseph Roebroeck, ged. te Heerlen 16 Oct. 1787 huwde te Sittard 24 Oct. 1816, dus 29 jaar oud, met Demoiselle Marie Elisabeth Bennings, 24 jaar, geboren en wonende te Sittard, dochter van de Heer

Hendrick Bennings, koopman te Sittard en van wijlen Maria Agnes Peusens.

In de betreffende huwelijksacte staat vermeld, dat Laurens Joseph Roebroeck, zonder beroep was, „gebooren en woonende in Heerle, zoone van de heere Hendrick Joseph, herbergier, woonende in het voorseijde Herle en Odilia Meijers sijne huisvrouw“.

Laurens Joseph vestigde zich als koopman te Sittard. Hij overleed aldaar 27 Febr. 1836 (48 jaar oud). Van zijn zeven kinderen zijn er 4 jong gestorven. Zijn oudste zoon Jan Hendrik Roebroeck, geb. te Sittard 2 Maart 1820, brouwer van beroep, huwde 1 Maart 1851 te Limbricht met Rosa Louisa Josephina Wemans. Afstammelingen van deze familie Roebroeck wonen nog steeds te Sittard.

JO HORST

(10) *Schram*, Willemstraat.

(11) *De gebrande plaats*, was gelegen tussen de tegenwoordige hoek Willemstraat—Stationstraat en Schinkelsteeg (zie noot [1]).

(12) *De Wolfscoul*, ook gelegen in het voorgenoemde *Crutzerveld*.

(13) *Knousten Koolhof*, thans genoemd Kloosterkoolhof.

(14) *De Kissel*, thans nog zo genoemd, gelegen ten Zuiden van de spoorbaan Heerlen—Schaesberg en Heerlen—Terwinselen.

(15) *In de Heugde*, terrein Oranje Nassau Mijn, aan Kloosterweg en Huskensweg, vroeger geheten *Kloeserweg*.

(16) *De altaargoederen*, landerijen eertijds aan de Kerk toebehorende.

(17) *De hof Struyver*, boerenhoeve gelegen op Ten Esschen.

(18) *Evegats*, betekenis van de naam is haversteeg, tegenwoordige naam: Klompstraat.

(19) *Geinhorreerd* : in de schuur opgeslagen.

(20) *Huis de Gouden Klok*, hoekhuis aan de noord-oosthoek van de Saroleastraat—Geleenstraat, vroeger genoemd het huis *achter de Put*.

(21) *In gen Kriemer*, gelegen tussen het huis aan de Kerkhofsbrug en het huis *de Wurg*, aan de N.W. hoek Akerstraat—Uilestraat.

(22) *Aan de Kerkhofsbrug* : in het huis aan de Kerkhofsbrug woonde omstreeks de eeuw-wisseling Miel Boost. Dit perceel werd afgebroken en was gelegen aan de Z.W. hoek Emmaplein—Geleenstraat.